

Michał Żmihorski, Katarzyna Barańska

WYBRANE OBSERWACJE ORNITOLOGICZNE Z CEDYŃSKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO (NW POLSKA)

Rare bird species in the Cedyński Landscape Park (NW Poland)

Awifauna Cedyńskiego Parku Krajobrazowego nigdy nie była obiektem kompleksowych badań i jest poznana w niewielkim stopniu. Bardziej szczegółowe obserwacje ornitologiczne prowadzono jedynie w otwartym krajobrazie doliny Odry (Czeraszkiwicz et al. 1993, Niedźwiedzki i Staszewski 1994, Kalisiński et al. 1998, Kajzer & Ławicki 2005). W przypadku lasów, które zajmują 62% powierzchni Parku i miejscami charakteryzują się stosunkowo wysokim stopniem naturalności (Kujawa Pawlaczyk i Pawlaczyk 1999), skład gatunkowy zespołów ptaków jest mało znany. Celem tej notatki jest uzupełnienie danych dotyczących mniej pospolitych i rzadkich gatunków ptaków występujących w parku i jego otulinie. Materiał do tej pracy zebrano w latach 1997-2006 przede wszystkim w południowej części Parku (Lasy Mieszkowickie). Większość obserwacji miała miejsce przy okazji innych badań faunistycznych, nie prowadzono tu regularnych obserwacji ornitologicznych.

Obszar objęty obserwacjami leży na pograniczu Pojezierza Myśliborskiego, Równiny Gorzowskiej i Kotliny Freienswaldzkiej (Kondracki 2002), charakteryzuje się znacznymi różnicami w wysokości względnej, sięgającymi do 160 m. W Dolinie Odry występują rozległe powierzchnie łąk oraz płaty roślinności szuwarowej, przylegające do eutroficznych zbiorników wodnych, zasilanych w czasie powodzi. W lasach, które są użytkowane gospodarczo dominują drzewostany sosnowe na siedliskach dąbrów acydo-filnych. Charakterystyczny dla tego regionu jest stosunkowo łagodny klimat, powodujący skrócenie zalegania pokrywy śnieżnej i znaczne wydłużenie sezonu wegetacyjnego w porównaniu do Polski centralnej i wschodniej (Friedrich 1998, Kujawa Pawlaczyk i Pawlaczyk 1999). Ze względu na warunki klimatyczne oraz specyficzną rzeźbę terenu, głównie południową wystawę stoków doliny Odry, występują tu płaty cennej roślinności ciepłolubnej, m.in. murawy napiaskowe i kserotermiczne (Friedrich 1998, Kujawa Pawlaczyk i Pawlaczyk 1999, Barańska i Żmihorski 2005). Większość obserwacji zebrano z okolic miejscowości Rudnica, Siekierki, Stare Łysogórki, Gozdowice.

Przegląd wybranych gatunków

Bocian czarny *Ciconia nigra* – w latach 1997-2006 gatunek spotykany corocznie w sezonie lęgowym na Kostrzyneckim Rozlewisku na wysokości wsi Stary Kostrzynek, Rudnica, Siekierki, Stare Łysogórki i Gozdowice, oraz w kilku miejscach na terenie kompleksu Lasy Mieszkowickie gdzie gniazduje.

Ślepowron *Nycticorax nycticorax* – 28.06.1998 obserwowano jednego młodego ptaka na Kostrzyńskim Rozlewisku na wysokości wsi Siekierki.

Czapla biała *Egretta alba* – w latach 2001-2005 corocznie obserwowano kilka ptaków późną wiosną i latem w pobliżu wsi Rudnica i Siekierki. Najwięcej w jednym miejscu obserwowano 6 ptaków w lipcu 2002 koło Siekierki i 3 ptaki 24.07-1.08.2001 koło Rudnicy.

Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus* – w sezonie lęgowym obserwowany tylko raz. W 30.06-2.07.1997 jeden ptak na Kostrzyńskim Rozlewisku, przeganiany przez łabędzie nieme *Cygnus olor*. 29.12.2004 około 50 ptaków na Kostrzyńskim rozlewisku i około 10 na polach uprawnych k. Morynia.

Bielik *Haliaeetus albicilla* – w latach 1997-2006 obserwowany corocznie w Dolinie Odry, spotykany również w kilku miejscach w lasach gospodarczych gdzie gniazduje.

Rybołów *Pandion haliaetus* – w lipcu 2001, 2003 i 2004 polujące ptaki obserwowane na terenie Doliny Odry na wysokości wsi Siekierki i Stare Łysogórki.

Kobuz *Falco subbuteo* – jedno zajęte gniazdo tego ptaka stwierdzono w zachodniej części Lasów Mieszkowickich, w pobliżu wsi Siekierki w lipcu 2001 i 2005 oraz w czerwcu 2006. Kobuz gnieździł się w starym gnieździe kruka.

Płomykówka *Tyto alba* – kościoły zajęte przez płomykówki stwierdzono w 07-08.2002 w miejscowościach Czelin (1 ad. i 2 juv.), Kurzycko (jaja), Kłosów (dwa dorosłe ptaki w budce lęgowej), Lubiechów Górny (jaja), Stare Objezierze (świeże wypluwki). Ponadto, w latach 2002-2006 w miejscowości Siekierki znajdowano świeże wypluwki płomykówki w zabudowaniach gospodarczych. W Lubiechowie górnym w 08.2002 obserwowano dorosłego ptaka o wyjątkowo jasnym upierzeniu na spodniej stronie skrzydeł, piersi i brzuchu, co jest charakterystyczne dla podgatunku *T.a.alba*, jednak przynależności podgatunkowej ostatecznie nie ustalono.

Puchacz *Bubo bubo* – w czerwcu 2002 jednego ptaka obserwowano na łąkach w Dolinie Odry koło wsi Siekierki. W lipcu tego samego roku obserwowano w nocy dwa nawołujące młode ptaki w tym samym miejscu.

Włochatka *Aegolius funereus* - Podczas nocnych kontroli prowadzonych na początku maja 2006 w zachodniej części Lasów Mieszkowickich stwierdzono obecność jednego samca włochatki (Akceptacja Komisji Faunistycznej). Ptak krótko odezwał się głosem godowym z odległości ponad 500 m na odtwarzany z magnetofonu głos godowy puszczyka *Strix aluco*. W celu potwierdzenia oznaczenia gatunku przeprowadzono dalsze trzy stymulacje głosem włochatki z różnych miejsc, na które ptak zareagował odzywając się typowym głosem godowym. Słyszany osobnik prawdopodobnie zajmuje terytorium w strefie ochronnej gniazda bielika *Haliaeetus albicilla*, obejmującej fragment starodrzewu sosnowego (135 lat). W tym samym miejscu w czerwcu 2002 nie wykryto włochatki mimo prowadzonych stymulacji głosami tego gatunku, co pozwala przypuszczać, że jest to terytorium zajęte od niedawna. Jest to pierwsze stwierdzenie

włochatki w Cedyńskim Parku Krajobrazowym, jak również najdalej na zachód wysunięte stanowisko tego gatunku w Polsce (Tomiałojć i Stawarczyk 2003).

Dudek *Upupa epops* – pojedyncze dudki obserwowano głównie na zrębach w lesie gospodarczym sąsiadującym z Doliną Odry. Dorosłe ptaki stwierdzono w 07.1998 w lesie k. Siekierok, 1-4.05.2006 na zrębach koło Starych Łysogórek a 28.06.1999 na zrębie koło Gozdowic obserwowano 2 młode osobniki.

Dzięcioł średni *Dendrocopos medius* – jednego ptaka obserwowano 28.12.2005 w płacie dąbrowy acydofilnej z dużym udziałem przeszłorębnych i pomnikowych dębów w centralnej części Lasów Mieszkowickich, w połowie drogi między Mieszkowicami a Gozdowicami.

Pliszka górska *Motacilla cinerea* – jedno gniazdo z lęgiem tego ptaka znaleziono w lipcu 2003 w dolinie rzeki Słubii, około 4,5 km w kierunku NE od miejscowości Stare Łysogórki. Zaniepokojonego ptaka obserwowano w tym miejscu również w maju 2005.

Muchołówka mała *Ficedula parva* – jedno stanowisko tego gatunku stwierdzono w czerwcu 2006 ok. 2 km w kierunku północno-wschodnim od miejscowości Siekierki. Śpiewającego samca stwierdzono w drzewostanie sosnowo-dębowym w wieku ok. 110 lat na siedlisku lasu świeżego.

Ponieważ nie prowadzono systematycznych kontroli całej powierzchni Parku, a jedynie sprawdzano jego niewielkie fragmenty, przedstawione wyżej obserwacje pozwalają przypuszczać, że populacje niektórych gatunków na terenie Cedyńskiego Parku Krajobrazowego mogą być liczniejsze (np. muchołówka mała, włochatka). Stwierdzenia tych ptaków wskazują na pilną potrzebę lepszego poznania obecnego stanu ornitofauny tego obszaru i podjęcie regularnego monitoringu przyrodniczego.

Obecność populacji rzadkich gatunków ptaków w najlepiej zachowanych fragmentach lasów gospodarczych w Parku jest istotnym argumentem dla kontynuowania starań zmierzających do minimalizacji negatywnego wpływu gospodarczego użytkowania lasu na faunę. Dla zachowania gatunków związanych ze starszymi fragmentami lasu, takich jak np. bocian czarny, włochatka czy muchołówka mała, ważne jest np. pozostawianie w czasie prac zrębowych drzew dziuplastych, bezwzględna ochrona drzew pomnikowych i realizacja ochrony strefowej (np. Mikusek i Sikora 2004). W przypadku płatów roślinności o stosunkowo wysokim stopniu naturalności i dużej wartości ornitologicznej (np. fragmentów dąbrów acydofilnych ze stanowiskami muchołówki mafej, bociana czarnego i dzięcioła średniego – Kujawa-Pawlaczyk i Pawlaczyk 1999, dane własne) usadnienie może być objęcie ich trwałą ochroną powierzchniową, tym bardziej, że często występują tu również rzadkie gatunki bezkręgowców (dane własne).

Interesująca awifauna tego obszaru, jak również inne, stwierdzane wcześniej na tym terenie zwierzęta (Garbalińska et al. 2003, Żmihorski 2004, Żmihorski i Barańska 2006) sprawiają, że wartość przyrodnicza Cedyńskiego Parku Krajobrazowego jest wysoka.

Konieczne jest uwzględnienie tych obserwacji podczas wyznaczania i uzupełniania obszarów chronionych w ramach sieci Natura 2000.

LITERATURA

- BARAŃSKA K., ŻMIHORSKI M. 2005. Ostnica włosowata *Stipa capillata* L. w Cedyńskim Parku Krajobrazowym. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 61, 6: 81-86.
- CZERASZKIEWICZ R., KALISIŃSKI M., NIEDŹWIEDZKI S., STASZEWSKI A. 1993. Awifauna przelotna „Kostrzyneckiego Rozlewiska” nad Odrą koło Cedynii. *Przegl. Przyr.* 4, 1: 51-60.
- FRIEDRICH S. 1998. Cedyński Park Krajobrazowy – charakterystyka fizjograficzna i geobotaniczna. *Przegl. Przyr.* 9, 3: 3-18.
- GARBALIŃSKA P., KUCHARSKI D., ŻMIHORSKI M. 2003. Stanowisko pachnicy dębowej *Osmoderma eremita* Scopoli, 1763 (Coleoptera, Scarabaeidae) w Cedyńskim Parku Krajobrazowym. *Przegl. Przyr.* 14, 1-2: 175-177.
- KAJZER Z., ŁAWICKI Ł. 2005. Gniazdowanie ohara *Tadorna tadorna* na Pomorzu Zachodnim w roku 2004. *Not. Orn.* 46: 223-231.
- KALISIŃSKI M., CZERASZKIEWICZ R., WYSOCKI D., KALISIŃSKA E., OLEKSIAK A., MARCHOWSKI D. LEWANDOWSKI M. 1998. Kostrzyneckie Rozlewisko. W: J. Krogulec (ed.). *Ptaki łąk i mokradeł Polski. Stan populacji, zagrożenia i perspektywy ochrony.* IUCN Poland, Warszawa. 29-36.
- KONDRACKI J. 2002. *Geografia regionalna Polski.* PWN, Warszawa.
- KUJAWA-PAWLACZYK J., PAWLACZYK P. 1999. *Operat ochrony ekosystemów leśnych Cedyńskiego Parku Krajobrazowego – płyta CD.* Wyd. Lubuskiego Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- MIKUSEK R., SIKORA A. 2004. *Aegolius funereus* (L., 1758) – włochatka. W: GROMADZKI M. (ed.) *Ptaki (część 2) Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – poradnik metodyczny.* Ministerstwo Środowiska, Warszawa, T.8, s.237-241.
- NIEDŹWIEDZKI S., STASZEWSKI A. 1994. Ptaki wodno-błotne odcinka Dolnej Odry między Czelinem a Bielinkiem w sierpniu 1992 r. *Przegl. Przyr.* 5, 1: 65-81.
- ŻMIHORSKI M. 2004. Nowe stanowisko Gniewosza plamistego *Coronella austriaca* w Cedyńskim Parku Krajobrazowym (Pn. - Zach. Polska). *Przegl. Przyr.* 15, 1-2: 129-130.
- ŻMIHORSKI M., BARAŃSKA K. 2006. Stanowiska rzadkich chrząszczy (Insecta: Coleoptera) w Cedyńskim Parku Krajobrazowym. *Parki nar. Rez. Przyr.* 25, 3: 19-26.

Summary

Rare bird species, observed in the Cedyński Landscape Park (52°48'N; 14°16'E) in 1997-2006 are presented: *Ciconia nigra*, *Nycticorax nycticorax*, *Egretta alba*, *Cygnus cygnus*, *Haliaeetus albicilla*, *Pandion haliaetus*, *Falco subbuteo*, *Tyto alba*, *Bubo bubo*, *Aegolius funereus*, *Upupa epops*, *Dendrocopos medius*, *Motacilla cinerea*, *Ficedula parva*. Some of those species have never been observed in the Cedyński Landscape Park before.